

4.2. MUNKANÉLKÜLISÉG A PÁLYAKEZDŐK KÖRÉBEN

CSILLAG MÁRTON

Ha egy fiatal munkapiaci pályája kezdetén tartósan nem talál (megfelelő) munkát, az jelentősen befolyásolhatja a további előmenetelét. Ez betudható annak, hogy a) az emberi tőkéje – éppen abban az időszakban, amikor társai a szakma alapjait a gyakorlatban is elsajátítják – nem fejlődik; vagy annak, hogy b) a munkáltatók szemében negatív jelzésnek hat munkanélküliségének ténye (vagy az, hogy egy olyan munkakörben kezdett dolgozni, amelyben túlképzett volt). Ezt a kérdést Magyarországon – elsősorban mivel egyéni szintű követéses felvételek nem álltak rendelkezésre – kevesen vizsgálták, kivéve a fiatal diplomások helyzetét (lásd például Galasi–Varga, 2001 Varga, 2013, valamint 7.3. alfejezet jelen Közelképben). Mi ebben az alfejezetben röviden azt mutatjuk be, hogy ha egy fiatal az érettségi megszerzését követő két évben számottevő időt tölt el regisztrált álláskeresőként (vagy közmunkásként), akkor milyen a munkaerőpiaci helyzete öt évvel az érettségi után, azokhoz a társaihoz képest, akik „simán” kezdték pályájukat.

Az elemzésünk során a KRTK Adatbankjának kapcsolt államigazgatási paneladatbázisára építünk (bővebben lásd *Sebők*, 2019). Egy specifikus csoportot vizsgálunk meg: azokat a fiatal férfiakat,¹ akik 2011–2012-ben érettségiztek, és nem tanultak tovább felsőfokon.² Az adatbázisnak nemcsak az az előnye, hogy viszonylag pontosan lehet a fiatalok munkaerőpiaci pályáját megfigyelni, de kognitív készségeiket mérő adatokkal is rendelkezünk,³ ezért remélhetjük, hogy a nem megfigyelhető tulajdonságokból adódó torzítás viszonylag csekély lehet. A kulcsinformáció, amelyre elemzésünket építjük az az, hogy az érettségi megszerzését követő két naptári évben a fiatalok hány hónapig voltak regisztrált álláskereső (vagy közmunkások).

A 4.2.1. táblázatban néhány háttértulajdonságot mutatunk be: a szövegértési és a matematikai tesztpontszámot, valamint a járási munkanélküliségi rátát. A regisztrált álláskereső vagy közmunka hossza alapján hat csoportba soroltuk a fiatalokat, megkülönböztetve azokat, akik közfoglalkoztatottak (is) voltak.

A 4.2.1. táblázatból először is kiderül, hogy a vizsgált a kohorszból a fiatalok nagyjából 85 százaléka az, akik legfeljebb rövid ideig voltak munkanélküliek, ugyanakkor 5 százaléuk közfoglalkoztatott (is) volt a munkapiacra lépését követő két évben. Emellett egyértelmű, hogy akik tartós munkanélküliek voltak, számottevően alacsonyabb kognitív készségekkel rendelkeztek.⁴ Az is kitűnik, hogy a munkanélküliség hosszát erősen befolyásolja a helyi munkaerőpiac: a tartósan álláskereső fiatalok a nem munkanélküliekhez képest olyan járásban éltek, ahol több mint másfélszeres volt a munkanélküliség. A táblázatnak az is fontos tanulsága, hogy akik közfoglalkoztatottak (is) voltak, minden tekintetben különösen hátrányos helyzetből érkeztek.⁵

1 A nők munkapiaci helyzetével ebben a rövid írásban azért nem foglalkozunk, mert az a gyermekvállalás modellezését is megköveteli.

2 Pontosabban a mintában azok szerepeltek, akik 1990 és 1994 között születtek, és nem hiányzott a tizedikes kompetencia-teszt eredményük; és akik az érettségit követő két naptári évben kevesebb mint egy évig jártak nappali tagozatos oktatásba.

3 A tizedikes olvasási és matematikai tesztpontszámokat használtuk.

4 Ez különösen a képességelosztás alján nyilvánvaló, azon fiatalok körében, akik tartós munkanélküliek és közfoglalkoztatottak voltak, közel háromszor akkora a gyenge vagy nagyon gyenge képességekkel rendelkezők aránya, mint azok között, akik nem voltak munkanélküliek. (Szövegértés: 14,3 százalék szemben 5,5 százalékkal; matematika: 21 százalék szemben 7,6 százalékkal.)

5 Megjegyezzük, hogy azok, akik az érettségit követő két évben folytatják tanulmányaikat (bár felsőoktatásban nem végeztek 2019-ig), magasabb kognitív készségekkel rendelkeznek. Ebben a rövid munkában nem foglalkozunk azzal, hogy a munkapiac aktuális állapota is hatással lehet a tanulmányok folytatására.

4.2.1. táblázat: A fiatal férfiak jellemzői az érettségit követő két naptári évben regisztrált álláskeresőként és közfoglalkoztatottként eltöltött idő alapján képzett kategóriánként

Regisztrált álláskereső és közfoglalkoztatás hossza	Arány (százalék)	Szövegértés átlagpontszáma	Matematika	Munkanélküliség ráta (százalék)
Nem volt	59,4	1608	1664	6,69
1-6 hónap	25,2	1582	1639	8,24
7-12 hónap, nincs közfoglalkoztatás	5,9	1578	1632	9,03
7-12 hónap, van közfoglalkoztatás	3,2	1561	1605	10,34
13-24 hónap, nincs közfoglalkoztatás	3,7	1556	1603	10,35
13-24 hónap, van közfoglalkoztatás	2,6	1529	1568	11,95

Minta: Azok a fiatal férfiak, akik 2011–2012-ben érettségiztek, és nem tanultak tovább felsőoktatásban.

Megjegyzés: Az érettségit követő két naptári év adata, regisztrált álláskereső vagy közfoglalkoztatás együttes hossza, megkülönböztetve azokat, akiknek volt közfoglalkoztatási időszakuk.

Forrás: Saját számítás a KRTK Adatbank kapcsolt adminisztratív adatbázisai alapján.

A 4.2.2. táblázatban több regressziós elemzés eredményeit foglaltuk össze, amelyekben azt mértük, milyen volt a fiatal munkaerőpiaci helyzete az érettségit követő ötödik naptári évben, annak függvényében, hogy hány hónapot töltött regisztrált álláskeresőként (vagy közmunkásként).⁶ Először arra voltunk kíváncsiak, hogy hány hónappal többet (kevesebbet) töltöttek regisztrált munkanélküliként vagy közfoglalkoztatottként (az elsődleges munkapiacon foglalkoztatottként) azok, akiknek viszontagságos volt a munkapiacra lépésük. Másodszer azt vizsgáltuk, hogy ha egy fiatal az elsődleges munkapiacon foglalkoztatott volt, alacsonyabb (napi) bérekhez jutott-e, vagy nagyobb valószínűséggel dolgozott-e olyan foglalkozásban, amelyhez túlképzett volt,⁷ ha korábban munkanélküli/közfoglalkoztatott volt. A kulcsváltozókat a 4.2.1. táblázatban szereplő szereplő hat kategóriára bontottuk.⁸

A becslési eredmények azt mutatják, hogy a rövidebb (hat hónapot nem meghaladó) munkanélküliség nem rontja számottevően a fiatalok munkaerőpiaci kimeneteit. Különösen rosszul jártak azok, akik ennél hosszabb ideig voltak munkanélküliek, és közfoglalkoztatottak (is) voltak, míg csak enyhén romlottak a munkapiaci kimentei azoknak, akik a 7–12 hónapot regisztrált munkanélküliként töltötték (de közfoglalkoztatottként nem).

Először is: a közfoglalkoztatásban való részvétel egyértelműen előre jelzi a későbbi munkanélküliségben (vagy további közfoglalkoztatásba) való „bennragadást”: azok a tartós munkanélküliek, akik közfoglalkoztatottak is voltak, közel három hónappal többet töltöttek hasonló státusban az érettségit követő ötödik évben is. Hasonlóan, e csoport tagjai mintegy 1,3 hónappal keveseb-

6 Az elemzés során a teljes naptári évet használjuk, így a napi bérek átlagát, valamint a túlképzettként töltött idő foglalkoztatáson belüli arányát vesszük figyelembe. Fontos hangsúlyozni, hogy amikor foglalkoztatásról beszélünk, akkor az elsődleges munkapiacon történő elhelyezkedést (illetve az ott szerzett kereseteket vagy foglalkozási státust) vizsgáljuk.

7 Itt ugyanazt a megközelítést használtuk, mint Varga Júlia a 7.3. alfejezetben. Azokat soroltuk a túlképzettek közé, akik a FEOR 8-as vagy 9-es főcsoportban dolgoztak.

8 A regressziókban szerepeltettük a tizedikes tesztpontszámokat (és azok négyzetét), a születési évet, a lakóhely járását, valamint azt, hogy az érettségit követő két évben hány hónapot tanult a fiatal nappali tagozaton.

bet töltöttek az elsődleges munkapiacra, mint azok, akik nem voltak munkanélküliek. Mindez azt sugallja, hogy a foglalkoztatotti státus tekintetében azok vannak a legrosszabb helyzetben, akik tartós munkanélküliek és közfoglalkoztatottak voltak. Az, ha egy fiatal tartós munkanélküli volt, de *nem* volt közfoglalkoztatott, vagy regisztrált munkanélküli és közfoglalkoztatott volt, de *egy éven belül* ki tudott lépni ebből a helyzetből, szintén negatív, de nem ennyire kedvezőtlen következményekkel járt.

4.2.2. táblázat: A karrier első két évében megtapasztalt munkanélküliség és az érettségit követő ötödik év munkaerőpiaci kimenetei közötti kapcsolat, 2011–2012-ben érettségizettek

Regisztrált álláskeresés és közfoglalkoztatás hossza	Regisztrált álláskereső vagy közfoglalkoztatott (hónap)	Foglalkoztatott az elsődleges munkapiacra (hónap)	Napi bér (logaritmus)	Túlképzett munkakör (százalék)
1–6 hónap álláskeresés	0,3534*** (0,05196)	0,4214*** (0,1125)	0,003006 (0,01434)	7,0275*** (1,1160)
7–12 hónap, nincs közfoglalkoztatás	0,5386*** (0,1081)	0,2794 (0,2016)	-0,02838 (0,02500)	12,992*** (2,0245)
7–12 hónap, van közfoglalkoztatás	2,0151*** (0,2311)	-0,5261* (0,2802)	-0,09400** (0,03794)	8,1912*** (2,6704)
13–24 hónap, nincs közfoglalkoztatás	1,3562*** (0,2010)	-0,6197** (0,2686)	-0,1067*** (0,03308)	9,2666*** (2,7348)
13–24 hónap, van közfoglalkoztatás	2,9125*** (0,2893)	-1,3137*** (0,3183)	-0,1134*** (0,03754)	16,300*** (3,2424)
R^2	0,145	0,051	0,064	0,063
N	11 147	11 147	8 904	8 904
Függő változó átlaga	0,818	7,962	8,526	30,391

Kulcsváltozó: Az érettségit követő két naptári évben volt regisztrált álláskeresés, illetve a közfoglalkoztatás hossza (az érettségit követő két naptári évben). Minden regresszió tartalmazza a következő kontrollváltozókat: születési év, olvasás- és matematikateszt-pontszámok (és ezek négyzete), járás (NUTS2), hány hónapig volt beiratkozva nappali oktatásba (az érettségit követő két évben).

Forrás: Saját számítás a KRTK Adatbank kapcsolt adminisztratív adatbázisai alapján.

Másodsor: ami a munkabér vagy a munka minőségét illeti, a munkapiacra lépést közvetlenül követő státus alapján nem ilyen egyértelmű rangsor a fiatalok között. Annak a három csoportnak a tagjai, akiknek foglalkoztatására az első két év tapasztalatai negatív hatással voltak, körülbelül 10 százalékkal alacsonyabb napi keresetet könyvelhettek el. A munkakörök tekintetében minden fiatal, aki számottevő időt volt munkanélküli, körülbelül 10 százalékponttal nagyobb valószínűséggel volt kénytelen olyan munkát végezni, amelyhez túlképzett volt. Különösen azok jártak rosszul, akik tartós munkanélküliek és közfoglalkoztatottak is voltak, mivel náluk a túlképzettség esélye mintegy másfélszer magasabb, mint azoknak a fiataloknak az esetében, akik nem voltak munkanélküliek.

Kutatásunk alapján nem zárható ki, hogy a munkapiacra lépést követő tartós munkanélküliség, különösen akkor, ha közfoglalkoztatással társul, tartósan rontja a fiatalok munkapiaci esélyeit. Két irányban van szükség további kutatásokra. Egyrészt, célszerű megvizsgálni, hogy az itt kimutatott különbségek közül melyik függ össze esetlegesen a nem megfigyelhető gyenge képességeknek. Másrészt, meg kellene nézni, hogy milyen tényezők okozhatják a tartós negatív következményeket: munkáltatói preferenciák, a tudás eróziója vagy különösen előnytelen lakóhelyre való beszorulás?

Hivatkozások

- GALASI PÉTER–TÍMÁR JÁNOS–VARGA JÚLIA (2001): Pályakezdő diplomások a munkaerőpiacon. Megjelent: *Semjén András* (szerk.): Oktatás és munkaerőpiaci érvényesülés. MTA Közgazdaságtudományi Kutatóközpont, Budapest, 73–89. o.
- SEBŐK ANNA (2019): A KRTK Kapcsolt Államigazgatási Paneladatbázisa. Közgazdasági Szemle, 66. évf. 11. sz. 1230–1236. o.
- VARGA JÚLIA (2013): A pályakezdő diplomások munkaerő-piaci sikeressége 2011-ben. Megjelent: *Garai Orsolya–Veroszta Zsuzsanna* (szerk.) Frissdiplomások, 2011. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft., Budapest, 143–171. o.